

พระบรมฉายาลักษณ์ รัชกาลที่ ๔

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เขียน: เอนก นาวิกมูล

ชื่อบทความ: พระบรมฉายาลักษณ์ รัชกาลที่ ๔

ที่มา: ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๑๕ (กันยายน ๒๕๓๗) : ๑๐๓-๑๐๔

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4
ทรงเครื่องต้นสำหรับกษัตริย์ ประทับเหนือพระราชอาสน์
ฉายบนแผ่นโลหะด้วยระบบดาแกโรไทป์ เมื่อประมาณ
พ.ศ. 2400 ระบายสีด้วยมือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบรมฉายาลักษณ์ รัชกาลที่ ๔

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงเครื่องต้นสำหรับกษัตริย์ ประทับเหนือพระราชอาสน์ ฉายบนแผ่นโลหะด้วยระบบดาแกโรไทป์ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ ระบายสีด้วยมือ

ภาพจากหนังสือ First Photographs โดย Gail Buckland สำนักพิมพ์ Macmillan นิวยอร์ก ค.ศ. ๑๙๘๐ พ.ศ. ๒๕๒๓ ห้องสมุดเอนกนาวิกมูล

คือภาพที่ ร.๔ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้คณะราชทูตไทยชุดพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) และหม่อมราโชทัยนำไปถวายสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย แห่งอังกฤษ พร้อมเครื่องราชบรรณาการอื่น ๆ เช่น รูป “พระนางเธอฝ่ายใน พระเจ้าลูกเธอสองพระองค์” และพระราชสาสน์ลงวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๐๐ (ดูประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๕) ปัจจุบันภาพถ่ายนี้เก็บอยู่ที่พระราชวังวินด์เซอร์ กรุงลอนดอน

หนังสือเฟสดีโฟโตกราฟนำรูปนี้ลงเป็นรูปแรกสุดของเล่ม พร้อมคำบรรยายที่แปลได้ดังนี้

“พระเจ้าแผ่นดินสยาม กษัตริย์องค์จริงแห่ง “The King and I” ประทับเหนือพระราชอาสน์ประหนึ่งว่าทรงเป็นอมตะ รูปถ่ายระบายสีด้วยมือ ซึ่งบัดนี้ได้หมองคล้ำลงแล้ว เป็นฝีมือช่างภาพระบบดาแกโรไทป์นิรนามผู้หนึ่ง แสดงลักษณะพระเจ้าแผ่นดินสยามอย่างที่พระองค์คงต้องพระประสงค์ให้ประจักษ์แก่สายพระเนตรของสมเด็จพระราชินีนาถแห่งอังกฤษ ผู้ที่พระองค์ทรงส่งพยานแห่งมิตรภาพนี้ไปถวาย การถ่ายภาพมีมนตร์วิเศษที่บันดาลให้เจ้าชีวิตทั้งสองพระองค์ผู้อยู่ห่างไกลกันนับเป็นพัน ๆ ไมล์ได้สบพระเนตรซึ่งกันและกัน พระองค์หนึ่งฉลองพระองค์วูบวาบไปด้วยทอง อีกพระองค์หนึ่งมาดเคร่งในวัยกลางคน สิ่งที่อยู่ในพระทัยของสมเด็จพระราชินีวิกตอเรียเมื่อทรงจ้องมองพระบรมฉายาลักษณ์ในสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎเป็นสิ่งที่ได้แต่คาดเดาเอา สิ่งที่อยู่ในพระทัยของพระเจ้าแผ่นดินสยามเมื่อทรงทอดพระเนตรภาพสมเด็จพระราชินีวิกตอเรียก็เป็นเรื่องที่เขามาแต่งเป็นละครตลกเบาสมองเล่นได้”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, รัชกาลที่ 4 ทรงฉายกับ
สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ราว พ.ศ. 2400

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงฉายกับสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

ราว พ.ศ. ๒๔๐๐

ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ไม่มีรายละเอียด ร.๔ ทรงสวมพระมาลาแบบสก๊อต พระหัตถ์ขวาถือธารพระกร (ไม้เท้า) และบนพระอุระประดับดาราไอยราพต

ในหนังสือ สิ่งแรกในเมืองไทย ของสงวน อึ้งคง เรื่องเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สงวนอ้างข้อความในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ตอนหนึ่งว่า

“พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ แต่พระองค์ทรงติดดาราไอยราพต ทรงฉายกับสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๐๐ และพระบรมรูปฉายเมื่อก่อนนั้นมิได้ทรงเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จึงสันนิษฐานว่าเห็นจะทรงสร้างดาราตราตำแหน่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ดังกล่าวแล้ว”

พระบรมรูปดังกล่าวควรหมายถึงภาพที่นำมาตีพิมพ์ครั้งนี้ จึงอนุมานว่าภาพนี้ควรฉายราว ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๐๐

ในหนังสือ TRAVELS IN THE CENTRAL PARTS OF INDO-CHINA (SIAM), CAMBODIA, AND LAOS DURING THE YEARS 1858, 1859, AND 1860 หรือการเดินทางไปในตอนกลางของอินโดจีน (สยาม) กัมพูชา และลาว ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๑-๒๔๐๒ และ ๒๔๑๓ ของเมอสิเออร์ อังรี มูโอ (HENRI MOUTHOU) ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ มีรูปลายเส้นวาดจากพระบรมฉายาลักษณ์นี้ลงในหน้าแรก ๆ ด้วย แต่มีการดัดแปลงภาพเล็กน้อย คือแทนที่จะประทับบนพระเก้าอี้แยกกัน ช่างฝรั่งซึ่งมีนามว่า โบกูร์ (BOCOURT) กลับวาดให้ทั้งสองพระองค์ประทับบนพระแท่นที่ประทับอันเดียวกัน เสมอกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ 4 ทรงฉาย
ประมาณ พ.ศ. 2400

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๔ ทรงฉายประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐

ภาพถ่ายขาวดำ จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ไม่มีรายละเอียด ทรงไว้พระเกศาปีกหรือผมปักแบบโบราณ นั่งบนพระเก้าอี้ซึ่งอยู่บนแท่นยกพื้นอีกชั้นหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับรูปที่ทรงฉายคู่กับ ร.๔ เข้าใจว่าจะฉายในคราวเดียวกันคือราว พ.ศ. ๒๔๐๐ ดังที่สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวว่า

“พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ แต่งพระองค์ทรงติดคาวาโอयरพาด ฉายกับสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๐๐...” (คู่มือแรกในเมืองไทย ของสงวน อึ้งคง เรื่องเครื่องราชอิสริยาภรณ์)

สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี คือพระราชชนนีใน (ของ) รัชกาลที่ ๕ มีพระนามเดิมว่าหม่อมเจ้าหญิงรำเพย เป็นพระราชธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมมาตยาพิทักษ์ กับหม่อมมน้อย

ประสูติเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๗๗ สวรรคตเมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๔ พระชนมายุเพียง ๒๗ พรรษา (ดูหนังสือราชสกุลวงศ์)

ในหนังสือ กษัตริย์กับกล้อง โดย ศ.ศักดิ์ ศิริพันธุ์ นำภาพแบบเดียวกันนี้ลงพิมพ์ในหน้า ๔๐ ต่างกันแต่เป็นภาพพระบายสีน้ำเงินกับแดง และภาพค่อนข้างชัด ศ.ศักดิ์กล่าวว่า ภาพต้นฉบับเป็นภาพที่อัดจากกระจกเปียก (กระจกแบบเก่าที่อาบน้ำยา แล้วถ่ายเลยทันที เรียกว่า WET PLATE) ลงบนกระดาษอัลบูมิน แล้วระบายสี ร.๔ ทรงส่งไปถวายจักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ แห่งฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ และ ศ.ศักดิ์ได้อนุญาตหอจดหมายเหตุ พระราชวังฟงแตนโบล (FONTAINEBLEAU) ถ่ายทำสำเนาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓

ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๐ เรื่องจดหมายเหตุราชทูตไทยไปประเทศฝรั่งเศส ปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ ไม่ปรากฏบัญชีเครื่องราชบรรณาการและพระบรมฉายาลักษณ์ใด ๆ ให้ตรวจสอบ

ในหนังสือพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ไม่พบหลักฐานเกี่ยวกับการส่งพระบรมฉายาลักษณ์ มีแต่ฉบับหนึ่งที่ ร.๔ ทรงส่งข่าวให้คณะทูตไทยทราบว่าเป็น “แม่เพอย” ประชวร ไอเป็นโลหิต มีสัตว์ประหลาดไม่เคยเห็นออกมาด้วย ต่อมาก็สิ้นพระชนม์ ทรงขอให้คณะทูตแต่งชุดดำไว้อาลัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้